

*Ələkbərov Orxan Müzahim oğlu, doktorant,
Bakı Dövlət Universiteti,
Email: orkhanay@gmail.com
© Ələkbərov O.M., 2021*

UOT- 339.562; 339.564

İDXAL-İXRAC ƏMƏLİYYATLARININ İQTİSADI MEXANİZMİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – qloballaşan dünyada və bazar iqtisadiyyatı şəraitində idxal-ixrac əməliyyatlarının beynəlxalq əmək bölgüsü əsasında yaranan müxtəlif ölkələrin istehsalçıları arasında əlaqə formaları və qarşılıqlı iqtisadi asılılıqı tədqiq etmək.

Tədqiqatın metodologiyası – xarici iqtisadi əlaqələrin inkişaf istiqamətlərinin müqayisəli təhlili, idxal-ixrac üzrə, o cümlədən daxili bazarın qorunması və iqtisadiyyatda mütərəqqi struktur dəyişikliklərinin stimullaşdırılması üçün əməliyyatların tənzimlənməsinə aid metodoloji yanaşmalar.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – qeyd olunmuş materialların xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafında əhəmiyyətli rolun olması.

Tədqiqatın nəticələri – kompleks xarakterə malik xarici ticarət əməliyyatlarının istehsalçıların və istehlakçıların əlaqə forması kimi çıxış etməsi, sağlam rəqabət mühitinin yaranması.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqat işində bir çox iqtisadçı alimlərin bazar iqtisadiyyatına, maliyyə və statistik göstəricilərinə, beynəlxalq ticarətə aid əsərlərindən istifadə edilməklə idxal-ixrac əməliyyatlarının modern forması izah edilmişdir.

Açar sözlər: idxal-ixrac əməliyyatları, reimport, reeksport, reimport əməliyyatları, ixrac kvotası, idxal kvotası, beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının subyektləri.

G İ R İ Ş

İdxal-ixrac əməliyyatları beynəlxalq əmək bölgüsü əsasında yaranan müxtəlif ölkələrin əmtəə istehsalçıları arasında əlaqə formasıdır və onların qarşılıqlı iqtisadi asılılığını ifadə edir.

İdxal-ixrac əməliyyatları dedikdə maddi-əşya formasına malik olan malların alqı-satqısı ilə əlaqədar kommersiya fəaliyyəti başa düşülür. İdxal-ixrac əməliyyatları - əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq alqı-satqısı ilə əlaqədar kommersiya fəaliyyətidir. Bununla belə ixrac əməliyyatları dedikdə malların xarici kontragentin mülkiyyətinə verilməsi üçün bu malların xaricə satqısı və ixracı ilə əlaqədar fəaliyyət, idxal əməliyyatları dedikdə isə öz ölkəsinin daxili bazarında idxal mallarının sonradan reallaşması üçün bu idxal mallarının alqısı və idxalı ilə əlaqədar fəaliyyət başa düşülür.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Beynəlxalq kommersiya təcrübəsində ixrac və idxal dedikdə yalnız kommersiya əsasında, məhz beynəlxalq ticarət sövdələşmələrinin – alqı-satqı müqavilələrinin bağlanması və icrası əsasında həyata keçirilən əməliyyatlar başa düşülür. Təmənnasız əsasda həyata keçirilən yardım, bağışlama və s. formada daşımalar bir qayda olaraq, idxal-ixrac əməliyyatlarının dəyərinə daxil deyil və ayrıca nəzərdən keçirilir.

Malların ixracı – xüsusi gömrük rejimidir ki, bu da xarici bazarda bu və ya digər malların reallaşması məqsədilə onların ölkənin kənarına, yəni onun sərhədlərindən kənara ixracı ilə xarakterizə olunur. Əlbəttə, yalnız əmtəələr (mallar) yox, həm də az əhəmiyyət kəsb etməyən xidmətlər və kapital kimi, əşyalar da ixrac olunur.

Malların ixracı bu və ya digər ölkənin qanunvericiliyində ifadə olunan müəyyən tələblərə uyğun həyata keçirilməlidir. Birincisi, malların ixracını yalnız o halda həyata keçirmək lazımdır ki, bütün ixrac gömrük rüsumları ödənilib və bütün zəruri gömrük tədbirləri köçürülüb. İkincisi, malların ixracı bütün maliyyə və iqtisadi siyasət tədbirlərinin riayət olunmasını tələb edir, həmçinin bununla yanaşı Azərbaycan Respublikası Gömrük Komitəsinin və gömrük işinə dair müxtəlif qanunverici aktlarının nəzərdə tutduğu digər tələblər də nəzərə alınmalıdır. Belə bir az əhəmiyyət kəsb etməyən məqama da diqqət yetirmək lazımdır ki, ixrac üçün gömrük rejimində buraxılan mallar o vəziyyətdə ölkə sərhədlərindən kənara çıxarılmalıdır ki, onlar gömrük bəyannaməsi qəbul edilən məqamda olsunlar. Təbii aşınma nəticəsində dəyişilən mallar bu və ya düzgün nəqli edilməmə yaxud saxlanmama zamanı dəyişilən mallar istisna təşkil edir.

Malların ixracı – həmçinin ticarət tipi daşıma predmetləri kimi və sərnişinlər tərəfindən onlar sərhədi keçən zaman aparılan bəzi əşyalar kimi ölkə xaricinə ixracdır. Qanunvericiliyə uyğun olaraq malların ixracı – həm də ölkənin gömrük ərazisindən malların ixracı ilə bağlı olmayan ayrı-ayrı müxtəlif miqyaslı kommersiya əməliyyatlarıdır.

Malların ixracı hökumətin bütöv qərarlar kompleksi kimi təmsil olunan öz spesifik tarixinə malikdir. Bu qərarlar özündə əmtəənin (malın) aparılması üçün bu və ya digər gömrük dərəcələri, malların göstəriciləri siyahısı, eləcə də bu qərarlardakı dəyişikliklərlə olan bütün müddəalar ehtiva olunur. Müasir dünyada malların ixracının qeyri-tarif tənzimlənməsi mövcuddur, yəni lisenziyalaşması və kvotalaşması. Bəzi malların ixracı xüsusi sənədlər və icazələr paketinin olmasını tələb edir: Məsələn, mədəni dəyərlər ixrac olunan zaman ölkənin mədəni dəyərlərinin qorunması üzrə xidmətin (orqanın) verdiyi xüsusi şəhadətnaməyə malik olmasıdır. (5)

Nəzərə almaq lazımdır ki, idxal və ixracın dəyərində gömrük uçuotu digər ölkələrin ərazisində olan öz “qız” şirkətlərinə transmilli şirkətlərin (TMŞ) “ana” şirkətləri tərəfindən göndərilən bütün malları da daxildir. Gömrük statistikasının göstəriciləri əsasında beynəlxalq ticarətdə TMŞ-nin rolunu müəyyən etmək olar. Bundan əlavə əmtəə ixracının və idxalının dəyərində aşağıdakılar daxildir:

- texniki xidmətlərin dəyəri daxil olmaqla dəst avadanlığının və materialların daşınması dəyəri;
- lisenziya ayırmaları;
- yarmarkalarda və sərgilərdə ticarət vasitəçiləri vasitəsilə satılan və ya alınan malların dəyəri;
- gömrük sərhədi vasitəsilə yeri dəyişdirilən;
- xarici kontragentə icarəyə verilən və malların dəyəri.

İdxal-ixrac əməliyyatları birbaşa və dolayı formalarda olur, yəni həm malların sahilləri, həm də vasitəçiləri tərəfindən həyata keçirilir. Vasitəçilər rolunda brokerlər, dilerlər, komissionerlər, konsiqnatorlar, sənaye agentləri çıxış edə bilər. Vasitəçilər malların reallaşması üzrə çoxsaylı funksiyaları öz üzərinə götürür. İdxal-ixrac əməliyyatları növlərinə aiddir:

- Reeksport əməliyyatları;
- Reimport əməliyyatları.

Qeyd edildiyi kimi reeksport – hər hansı bir təkrar emala məruz qalmayan ölkəyə əvvəllər gətirilmiş malın xaricə çıxarılmasıdır.

Reeksport mallarına ölkəyə gətirilən, sonra isə emal olunmadan ölkədən çıxarılan mallar aiddir. Reeksport əməliyyatları müxtəlif hallarda mümkündür. Birincisi, reeksport ticarət əməliyyatının təbii davamı kimi yaranır. Satıcı malı birjada və hərracda reallaşdırmaq üçün onu ölkəyə gətirir, lakin o, üçüncü ölkədən alıcıya satıla və göndərilə bilər. İkincisi, reeksport malın reallaşmasının normal gedişində fasilələr səbəbindən əmələ gələ bilər. Əgər satıcı malı alıcıya göndərirsə, lakin alıcı hər hansı bir səbəbdən onu ödəyə bilmirsə, onda o, bu ölkədə və ya üçüncü ölkədə digər alıcıya malı yenidən satmağa cəhd göstərir. Malın üçüncü ölkəyə getməsi reeksport sayılır. Bu məcburi reeksportdur. Üçüncüsü, xaricdən malların ilkin gətirilməsi (aparılması) olmadan reeksport əməliyyatının yerinə yetirilməsi də mümkündür, belə ki, onlar reeksport ölkəsini nəzərə almayaraq, yeni alıcıya göndərə bilər. Bir çox iri ölkələrin ticarət firmaları mənfəət əldə etmək məqsədi ilə eyni malda yaranan qiymət fərqiindən istifadə edərək, çox zaman malların təkrar satışı üzrə əməliyyatlara müraciət edirlər. Xalis reeksportla məşğul olan firmalardan savayı sığorta, kredit və digər vasitəçilik əməliyyatlarının aparılmasından ölkənin nəqliyyat vasitələrinin köməyiylə həyata keçirilən reeksport mallarının daşınmasından bu ölkə də gəlir əldə edir. Nəhayət, dördüncüsü, reeksport əməliyyatları xarici firmaların köməyiylə iri obyektlərin tikintisi zamanı da yaranır.

Reimport əməliyyatlarına gəldikdə isə, qeyd edildiyi kimi onların mövcud olması ölkədə təkrar emala məruz qalmayan əvvəllər ixrac olunmuş yerli malların ölkə sərhədlərindən keçərək gətirilməsi ilə əlaqədardır. Bura hərraclarda satıla bilməyən, konsiqnasiya ambarından qayıdan, alıcı tərəfindən brak (çıxdaş) edilən və s. məmulatlar daxildir.

Təşkilati-hüquqi əsaslardan və ya kompensasiya prinsipindən asılı olaraq müqabil sövdələşmələri bütün çox cəhətliliyini üç qrupa bölmək olar:

- valyutasız əsasda əmtəə mübadiləsi sövdələşmələri;
- pul əsasında ticarət kompensasiya sövdələşmələri;
- sənaye kompensasiya sövdələşmələri.

Valyutasız əsasda əmtəə mübadiləsi sövdələşmələri natural formada məhsulun daşınmasının ödənilməsinə tələb edir, bu zaman bir və ya bir neçə əmtəənin (malın) satışı digər əmtəənin alınması ilə eyni zamanda uyğunlaşır və hesablaşmalar pul formasında həyata keçirilmir.

Müqabil kompensasiya ticarətinin xeyli hissəsini idxalatçı tərəfindən təqdim edilən malların reallaşmasında ixracatçının iştirakını nəzərdə tutan pul formasında ticarət kompensasiya sövdələşmələri tutur. Bu tiptən olan bütün sövdələşmələri aşağıdakı qruplara bölmək olar:

- qismüddətli ticarət kompensasiyası;
- müqabil satınalmalar;
- “Offset” tipli sövdələşmələr;
- “Svitç” tipli sövdələşmələr;
- avans satınalmaları.

Pul əsasında qismüddətli ticarət kompensasiyasında iştirak edərək, malın satıcısı alıcının daşınması kimi qismən və ya tam olaraq ödənişin əldə edilməsinə razılıq verir.

Müqabil satınalmalar kimi sövdələşmələrin bağlanması zamanı dəyərinə görə ixracatçı idxalatçının malının xüsusi daşımalarından yaranan müəyyən trizin təşkil edən idxalatçının əmtəələrinin üçüncü şəxs tərəfindən satın alınmasını və ya satın alınmasının təmin edilməsini öz öhdəsinə götürür.

“Offset” tipli sövdələşmələr – müqabil satınalmaya münasibətdə ixracatçının hüquqi öhdəliyinin qanuni qüvvəsinə malik olmasını ehtiva etməyən özünəməxsus centlmen sazişidir.

“Svitç” tipli sövdələşmələrinin məzmununu ixracatçının müqabil satınalma üzrə öz maliyyə öhdəliklərini üçüncü tərəfə, adətən iri ixtisaslaşdırılmış ticarət firmasına verməsidir.

Sövdələşmələrin bütün əvvəlki növlərindən fərqli olaraq avans satınalmalarının xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, ixrac və idxal daşımaları yerlərinə görə dəyişirlər.

“Beynəlxalq ticarət anlayışına yalnız maddi dəyərlərlə (qiymətlilərlə) kommersiya əməliyyatlarının həyata keçirilməsi yox, həm də beynəlxalq ticarət kanalları vasitəsilə reallaşan ticarət-iqtisadi fəaliyyətin digər növləri də daxildir.

Beynəlxalq ticarət praktikasında kommersiya yaxud ticarət əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin iki əsas metodundan istifadə olunur: birbaşa və dolay.

Birbaşa metod (direct) istehsalçı (məhsul göndərən) ilə son istehlakçı arasında birbaşa əlaqələrin müəyyən edilməsini tələb edir: bilavasitə son istehlakçıya malların daşınması və alqı-satqı müqaviləsi əsasında bilavasitə müstəqil istehsalçıdan malların alınması.

Dolay metod (indirect) satıcının əmtəəsinin (malının) reallaşması ilə əlaqədar ticarət vasitəçisi tərəfindən müəyyən öhdəliklərin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutan bu ticarət vasitəsi ilə xüsusi müqavilənin (sazişin) bağlanması əsasında ticarət vasitəçilik həlqəsi vasitəsilə malların alqısını və satqısını tələb edir (6, səh.13,14).

Firmalar birbaşa metoddan aşağıdakı hallarda tez-tez istifadə edirlər:

- uzunmüddətli müqavilələr əsasında sənaye mallarının xarici bazarlarında alqı və satqısı zamanı;

- iriqabaritli və bahalı avadanlığın ixracı zamanı;

- xüsusi pərakəndə ticarət şəbəkəsinə malik olan xüsusi xarici filiallar və “qız” şirkətləri vasitəsilə standart çoxseriyalı avadanlığın ixracı zamanı;

- birbaşa ixrac həm sənaye cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrin dövlət müəssisələri və idarələri tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatların xeyli hissəsini təşkil edir.

Bilavasitə kommersiya əməliyyatlarının, xüsusilə ixrac əməliyyatlarının həyata keçirilməsi bir sıra üstünlüklərə malikdir:

- a) Xarici istehlakçılarla daha sıx əlaqələri qaydaya salmağa imkan verir;

- b) Bazar şəraitini öyrənməyə və öz istehsal proqramlarını xarici bazarın tələblərinə və tələbatlarına sürətlə uyğunlaşmağa imkan verir.

Birbaşa əlaqələr aşağıdakı xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur:

- Konkret xarici istehlakçının (və ya istehlakçılar qrupunun) spesifik tələblərinə və tələbatlarına yönəlmiş əvvəlcədən müəyyən edilmiş (razılaşdırılmış) məhsul növlərinin daşınmasını nəzərdə tutur;

- Məqsəduyğun xarakter daşıyır, çünki məhsul göndərən tərəfindən ilkin alınan sifarişlər əsasında və ya əvvəlcədən razılaşdırılmış daşımalar, üstün olaraq mürəkkəb və dəst avadanlığın göndərilməsi zamanı həyata keçirilir .

- İstehsal prosesinin resurslarla stabil təmin edilməsi məqsədilə istehsal üçün zəruri olan məhsul göndərənlə istehlakçının münasibətlərinin uzunluğu (uzunmüddətliliyi) və dayanıqlığı.

Birbaşa idxal-ixrac əməliyyatlarının genişlənməsində üstün olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələrin dövlət müəssisələrinin və mövcudluğu mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Nə bu ölkələr xarici-ticarət fəaliyyətini müzaidlərin təşkili və aparılması yolu ilə həyata keçirirlər.

Birbaşa beynəlxalq kommersiya əlaqələrinin inkişafı dolay ixracın və idxalın əhəmiyyətinin nisbi azalmasına gətirib çıxarmışdır, baxmayaraq ki, ticarət-vasitəçilik həlqəsinin rolu kifayət qədər yüksək olmaqda davam edir.

Müasir şəraitdə ticarət vasitəçiləri öz hüquqi müstəqilliyini saxlamaqda davam edərək;

iri firmaların fəaliyyət sferasını və xarakterini bir çox hallarda əvvəlcədən müəyyən edərək, daha çox hallarda bu firmaların təsiri altına düşürlər. Bununla əlaqədar müəyyən qrup əmtəələrə əməliyyatlarda ticarət vasitələrinin ixtisaslaşması xeyli güclənmişdir (7).

Hazırda beynəlxalq əmək bölgüsü və beynəlxalq ticarət prosesinə cəlb edilməsi dərəcəsinə görə milli təsərrüfatları üç əsas tipə bölmək olar:

- Qapalı (avtarkiya). Qapalı milli təsərrüfat dedikdə, elə iqtisadi sistem başa düşülür ki, bunun inkişafı müstəsna olaraq daxili meyllərlə müəyyən olunur və dünya təsərrüfatında olan meyllərdən asılı deyil;

- Açıq. Açıq milli təsərrüfat dedikdə inkişafı dünya təsərrüfatının meylləri ilə müəyyən olunan iqtisadiyyat başa düşülür;

- Qarışıq.

İqtisadiyyatın açıqlıq dərəcəsinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan göstəricilər qismində idxal və ixrac kvotaları tətbiq olunur.

İxrac kvotası bu və ya digər məhsul növləri üzrə ayrı-ayrı sahələr üçün və bütövlükdə iqtisadiyyat üçün ixracın əhəmiyyətliyini xarakterizə edən kəmiyyət göstəricisidir:

$$K_{ix.} = \frac{ix}{ÜDM} \cdot 100\%$$

İxrac kvotası – iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələri və ya müəssisələri üçün əmtəə və xidmətlərin ixracının əhəmiyyətini xarakterizə edən kəmiyyət göstəricisidir (yəni ÜDM-də ixracın payıdır) (4, II cild.səh.438)

İdxal kvotası müxtəlif məhsul növləri üzrə ayrı-ayrı sahələr və bütövlükdə iqtisadiyyat üçün idxalın əhəmiyyətliliyini xarakterizə edən kəmiyyət göstəricisidir:

$$K_{id.} = \frac{id.}{ÜDM} \cdot 100\%$$

Ümumiyyətlə, Azərbaycan qanunvericiliyinə görə, idxal kvotası – malın gömrük ərazisinə idxalının kəmiyyət və ya dəyər hədləri ilə məhdudlaşdırılmasıdır (8).

Xarici ticarət kvotası milli iqtisadiyyat üçün ÜDM-lə əlaqədar idxal-ixrac əməliyyatlarının yekun əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsinə əsaslanır:

$$K_{xt.} = \frac{\frac{1}{2}(ix+id)}{ÜDM} \cdot 100\%$$

Xarici iqtisadi əlaqələrin mühüm tərkib hissəsini beynəlxalq ticarət əməliyyatları təşkil edir.

Y E K U N

Beynəlxalq ticarət əməliyyatları – kommersiya fəaliyyətinin əsas və köməkçi növləri kompleksdir, yəni texniki üsulların seçimidir ki, bunların ardıcıl tətbiqi alqı-satqı müqaviləsinin reallaşmasını təmin edir.

Məhsulların mübadiləsi iş və xidmətlərlə əlaqədar beynəlxalq ticarət əməliyyatları aşağıdakı elementlərdən ibarətdir:

- xarici bazarın marketinq tədqiqi;
- kontragentin seçilməsi;

- xarici tərəfdaşla təmasın müəyyən edilməsi;
- rəqabət materiallarının təhlili və tədqiqi, rəqabət təbəqəsinin (vərəqinin) hazırlanması və idxal-ixrac qiymətlərinin hesablanması;
- tədiyyə və daşıma şərtlərinin tədqiqi;
- müqavilə layihəsinin hazırlanması;
- danışıqların aparılması və müqavilə layihəsinin razılaşdırılması;
- müqavilənin imzalanması;
- müqavilə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üzərində nəzarət.

Beynəlxalq ticarət əməliyyatların vasitəli ifadə edən hüquqi forma xarici ticarət sövdələşməsidir ki, bunun vacib şərti xarici kontragentlərlə bu sövdələşmənin bağlanmasıdır.

Xarici ticarət sövdələşməsi – müxtəlif ölkələrdə olan tərəfdaşlar tərəfindən mülki-hüquqi münasibətlərin müəyyən edilməsinə, dəyişilməsinə və ya ləğv olunmasına yönəldilmiş fəaliyyətdir. Müasir şəraitdə beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının xüsusiyyətləri aşağıdakı mühüm cəhətlərlə xarakterizə olunur:

- beynəlxalq əmtəə dövriyyəsinə daxil olan məhsul nomenklaturasının artması və onun xarakterinin dəyişməsi, məmulatların təzələnməsi və tez-tez əvəz olunması, aralıq məhsulunun çeşidinin və daşımalarının genişlənməsi;
- sövdələşmə miqyasının artması;
- hazır vəziyyətdə daşımalar praktikasının genişlənməsi;
- konsorsiumların yaradılması yolu ilə müxtəlif ölkələrin birgə şirkətləri tərəfindən irimiqyaslı sövdələşmələrin həyata keçirilməsi;
- ticarət sövdələşmələrinin məqsədyönlü xarakteri, konkret istehlakçıya istiqamətlənmə.

Beynəlxalq ticarət əməliyyatları bu fəaliyyət növünü həyata keçirən subyektlərin və bu fəaliyyətin yönəldiyi obyektlərin mövcudluğunu tələb edir. Beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının obyektləri kimi əmtəələrin xidmətlərin, istehsal və elmi-texniki əməkdaşlıq nəticələrinin mübadiləsinin həyata keçirilməsində özünün təzahür edən maddi proseslər çıxış edir. Beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının subyektləri qismində dövlətdən xarici bazarlara çıxış hüququ alan təşkilatlar və firmalar (kontragentlər) çıxış edir.

Beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının növlərinə aiddir:

1. Bu əməliyyatların bilavasitə iştirakçıları arasında haqq (mükafat) əsasında həyata keçirilən əsas beynəlxalq ticarət əməliyyatları:

- maddi formada əmtəə mübadiləsi;
- ticarət patentləri, lisenziyaları, nou-hoklar formasında elmi-texniki biliklərin mübadiləsi;
- texniki xidmətlərin (məsləhət və tikinti injiniringi) mübadiləsi;
- icarə əməliyyatları;
- məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi.

2. Əmtəənin irəliləməsi ilə əlaqədar köməkçi (təminədi) beynəlxalq ticarət əməliyyatları:

- beynəlxalq yüklər daşımaları;
- nəqliyyat-ekspeditor əməliyyatları;
- yüklərin sığortalıması üzrə əməliyyatlar;
- yüklərin qorunması üzrə əməliyyatlar;
- beynəlxalq hesablaşmaların aparılması üzrə əməliyyatlar.

Kompleks xarakterə malik xarici ticarət əməliyyatları istehsalçıların və istehlakçıların əlaqə forması kimi çıxış edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. Учебное пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1996. 196 с.
2. Сакс Дж. Рыночная экономика в России. М.: Экономика. 1994. 450 с.
3. Əliyev A, Azərbaycanın xarici ticarət-iqtisadi əlaqələri. Bakı, "Ozan". 2001. 320 s.
4. Böyük İqtisadi Ensiklopediya. İdeya müəllifi və baş redaktor akademik Z.Ə.Səmədzadə . 5 cildə. Bakı, 2012-ci il.
5. stud 24.ru
6. Трухачев В.И., Лякишева И.Н., Ерохин В.П. Международная торговля: учебное пособие. 2-е изд Финансы и статистика. Ставрополь: АГРУС.2006.416 с.
7. vpnews.ru
8. "Antidempinq, kompensasiya və mühafizə tədbirləri haqqında "Azərbaycan Respublikası Qanunu. Bakı. 2016.

*Алекперов Орхан Музахим оглы, докторант,
Бакинский Государственный Университет,
E-mail: orkhanay@gmail.com
© Алекперов О.М., 2021*

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИМПОРТНО-ЭКСПОРТНЫХ ОПЕРАЦИЙ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – изучение формы отношений и взаимная экономическая зависимость между производителями разных стран на основе международного разделения труда импортно-экспортных операций в глобализированном мире и в условиях рыночной экономики.

Методология исследования - сравнительный анализ тенденций развития внешнеэкономических связей, методических подходов к регулированию импортно-экспортных операций, включая защиту внутреннего рынка и стимулирование прогрессивных структурных изменений в экономике.

Практическая значимость исследования - важная роль этих материалов в развитии внешнеэкономических связей.

Результаты исследования - появление сложных внешнеторговых операций как формы коммуникации между производителями и потребителями, создание здоровой конкурентной среды.

Оригинальность и научная новизна исследования - исследование объясняет современный вид импортно-экспортных операций с использованием работ многих экономистов по рыночной экономике, финансовым и статистическим показателям, международной торговле.

Ключевые слова - импортно-экспортные операции, реимпорт, реэкспорт, реимпортные операции, экспортная квота, импортная квота, субъекты международных торговых операций.

Orkhan Muzahim Alakbarov,
Ph.D. Student,
Baku State University,
E-mail: orkhanay@gmail.com,
© O.M. Alakbarov, 2021

ECONOMIC MECHANISM OF IMPORT-EXPORT OPERATIONS

ABSTRACT

The purpose of the research – to study the forms of relations and mutual economic dependence between producers of different countries on the basis of international labor division of import-export operations in the globalized world and in the conditions of market economy.

The methodology of the research - comparative analysis of the development trends of foreign economic relations, methodological approaches to the regulation of import-export operations, including the protection of the domestic market and the stimulation of progressive structural changes in the economy.

The practical importance of the research - the important role of these materials in the development of foreign economic relations.

The results of the research - the emergence of complex foreign trade operations as a form of communication between producers and consumers, the creation of a healthy competitive environment.

The originality and scientific novelty of the research - the research explains the modern form of import-export operations using the works of many economists on market economy, financial and statistical indicators, international trade.

Keywords - import-export operations, re-import, re-export, re-import operations, export quota, import quota, subjects of international trade operations.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
12.02.2021
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
22.02.2021
Çapa qəbul olunmuşdur: 26.02.2021

*Дата поступления статьи в редак-
цию:* 12.02.2021
*Отправлено на повторную обра-
ботку:* 22.02.2021
Принято к печати: 26.02.2021

*The date of the admission of the article to
the editorial office:* 12.02.2021
Send for reprocessing: 22.02.2021
Accepted for publication: 26.02.2021